

6 en 7

Nexus Mensen, Informatie, AI

Petra Bolhuis
Maieutiek.nl

1

Informatiestromen, technologie bestuursvormen

Gewapend met het verschil tussen wat AI kan en wat mensen met AI kunnen, kijken we nu naar:

- Kennis in totalitaire- en democratische omgevingen.
- Populisme en elitarisme.
- Media en massa.
- Massademocratie en volksmenners.

2

Dictatuur, de kenmerken:

- Heeft een centraal gezag waar alle informatie heen stroomt.
- Alle beslissingen worden centraal genomen worden. 'Niet alle dictatuur is totalitair', zegt Harari op blz 156, zonder een aanvulling waar het onderscheid zit. Ik denk dat hij het plaatst in de mogelijkheid tot micro managen.
- Centraal gezag ziet zichzelf als onfeilbaar/ wil die illusie hooghouden.
- Deze vorm zoekt eenvoud: in het model, in de beschrijving van problemen en oplossingen (blz 166).

Democratie, de kenmerken:

- Heeft autonome informatiestromen en dat is ook het streven.
- Elke interventie in het leven van burgers vraagt uitleg. Als de overheid geen interventies pleegt is het volgens Harari een anarchie.
- Sterke, door het centrale gezag ondersteunde, punten van zelfcorrectie. De zelfcorrectie kan uiteindelijk, door verkiezingen, de zittende macht ook vervangen. De zelfcorrectie zal ook rekening houden met de autonomie van mensen die een ander informatienetwerk hebben.
- Deze vorm is complex: in het model, in de beschrijving van problemen en oplossingen.

Democratie en waarheidsvinding

- **Erdogan: 'Democratie is een tram: je rijdt mee tot jouw bestemming en stapt dan uit'.** Zelfs dit soort leiders zal de democratische façade vaak hoog houden.
- Mensenrechten en burgerrechten maken deel uit van de democratie. Die rechten moeten leiden tot actief ingrijpen wanneer dat op het spel staat. Harari noemt niet de burgerplichten. Ook burgers moeten m.i. democratisch en zelfcorrigerend handelen, zich laten informeren over feiten enz.
- AI kan desinformatie versterken (echokamers). De meerderheid spreekt niet de waarheid maar geeft een intersubjectief beeld weer. Dat kan gecorrigeerd worden omdat onderzoeksstromen, bijvoorbeeld wetenschap en journalistiek, niet uit dezelfde bronnen komen en elkaar kunnen corrigeren. De waarheid als consensus of meerderheid is hier dus de uitkomst van steeds veranderende dynamiek van informatie en verhalen.
- Harari zegt: "de overheid aan het hoofd stellen van de waarheidsvinding is net zoiets als je kippenhok laten bewaken door een vos"(Blz 165). M.i. is er geen hoofd.

Maieutiek_College mensen, informatie en AI- nj 2025

5

5

Populisme

- Populisme komt van *populus*, het volk. Het idee is dat het volk de enige legitieme bron van politiek gezag is werkt contradictoir in de hand dat er een centrale leider of partij moet zijn die dat gezag uitdraagt.
- Deze leider of groep staat als enige dan 'echt' voor de stem van het volk. De andere, ook bij meerderheid gekozen partijen, hebben 'de stem van het volk' gestolen. Wie anders beweert hoort zelf niet echt bij het volk.
- Volksmacht verandert hier in dictatuur.
- Alle andere informatiestromen worden gezien als antidemocratisch, want tegen de 'echte' stem van het volk.

Maieutiek_College mensen, informatie en AI- nj 2025

6

6

Populisme

- Sterke mannen zien zichzelf als (potentiële) dictatoriale leider en denken of zeggen het volk te representeren.
- Er is één eenvoudige reden en oorzaak voor alle problemen. Die oorzaak ligt buiten de macht van het volk, maar wordt veroorzaakt door mensen of partijen die 'niet het volk' zijn.
- Populisten zelf ervaren hun informatie en de twijfel aan andere bronnen als een 'realistisch, sombere kijk' op de huidige situatie en menselijke conditie.
- De enige manier om de orde te handhaven onder het volk is mythologie. Belangrijk hierbij is dat populistten zelf niet per se in de mythen hoeven te geloven, maar ze geloven wel dat het volk de mythen nodig heeft. Arendt schrijft in Totalitarisme over de uitspraak: 'gewone mensen weten niet dat alles mogelijk is' en noemt dit een gevaarlijk zinnetje.

Maieutiek_College mensen, informatie en AI- nj 2025

7

7

Informatietechnologie in fases en soorten

1. **Stammen** hadden centraal gezag, maar beperkte invloed. Geen staande macht zoals leger of politie en geen economische basis om het volk afhankelijk van hen te maken. Jager-verzamelaars hadden onderlinge afhankelijkheid voor de jacht en geen bezit.
2. Centraal gezag van **grote rijken**, die zelf wel burgerrechten kenden, De Grieken gaven deze niet aan overwonnen volkeren. De Romeinen geven wel democratische rechten aan andere volkeren.
3. In de derde eeuw na Chr. waren alle **grote rijken gecentraliseerde informatienetwerken**. Duizenden **kleinschalige rijken** bleven meer democratisch functioneren (179).
4. **Democratie** vergt dan vooral dat mensen fysiek met elkaar kunnen spreken, ze moeten elkaar begrijpen en er moet overdracht van kennis plaatsvindt. In de 4de eeuw voor Chr. was Rome klein genoeg om bij calamiteiten iedereen bij elkaar te brengen op het Forum. In de derde eeuw voor Chr. al niet meer (181).

Maieutiek_College mensen, informatie en AI- nj 2025

8

8

Massamedia en democratie

- Massamedia maken **democratie** grootschalig. Polen-Litouwen al in 1569. De Nederlanden hoorden tot eerste pogingen in 1579. Dit lukte beter want kleiner en meerdere kranten. De VS was ook een vroege democratie. Al deze voorbeelden gaan overigens net als de klassieke voorbeelden over een deel van de bevolking namelijk: witte mannen met bezit.
- De toetssteen is echter dat de **echte democratieën** zichzelf verbeterden in de loop van de tijd. (190)
- De massa's kunnen bereiken veranderde o.i.v. techniek:
 - 350 v Chr. Demostenes in Athene heeft contact met alle aanwezigen op het plein.
 - 1825 John Quincy Adams heeft in de VS paarden ingezet met behulp waarvan zijn boodschap werd verspreid.
 - 1863 President Lincoln had de telegraaf en stoommachines. Voor het eerst een grote reactie vanuit het volk.
 - 1960 Nixon en Kennedy debatteren en 70 miljoen Amerikanen zagen dat live op tv. (191)

Massamedia en autocratie

Een ouderwetse **autocratie** heeft weinig beperkingen door de wet, maar wel veel door techniek: Romeinse rijk (735 v Chr.- 476 n Chr.), Abassiden rijk (750-1258) en Mongoolse rijk (1206-1241, of door de pest in Oost Europa tot 1359) konden hun gang gaan. Hun actieradius om bevelen te doen opvolgen was klein.

Moderne **totalitaire** regimes kunnen overal iedereen onder hun terreur laten vallen, de techniek maakt dat ze kunnen manipuleren, afluisteren, en dwingen.

Er is discussie onder historici of andere rijken zoals Sparta en de Qin Dynastie van China (221-206 v Chr.) niet ook totalitair zijn. Maar ook al probeerde de laatste dat wel, het lukte niet door gebrek aan pressiemiddelen. De autocratische Han dynastie nam de macht over (198).

Rusland (USSR) versus Amerika (VS)

- Marx wordt door Harari wat verward met latere communistische leiders. De klassenstrijd wordt in Harari's beschrijving meer die van de Bolsjewieken. De beschreven onfeilbaarheid van een intellectuele voorhoede komt niet bij Marx, maar bij Lenin vandaan.
- De gedachte van een historische noodzakelijkheid stamt wel van Hegel en Marx. Het geloof in de eigen onfeilbaarheid lag ten grondslag aan het totalitaire karakter, volgens Harari. Dat maakte ook dat zelfs interne kritiek niet werd gedoogd. De boeken en kranten, maar ook iedereen die het gelezen had moest dood.
- Amerika/VS stuurde bij met zelfcorrectie en de USSR/Rusland/Sovjet Unie stuurde bij in door het onderdrukken van kritiek, volgens Harari (202). Gezien de onderdrukking en discriminatie van Afro-Amerikanen zeker tot de Civil Rights Act van 1964, het McCarthyisme in de jaren 50 en de Trump regering nu, lijkt me dat wat zwart-wit voorgesteld.

Maieutiek_College mensen, informatie en AI- nj 2025

11

11

Waarheid maken

- Hitler zegt letterlijk dat hij zijn retoriek geleerd heeft van de reclame in de VS. Wat mensen willen is een duidelijke en eenduidige boodschap die niet per se waarheidsgetrouw is. Zowel Stalin als Hitler pasten daarnaast de feiten aan het verkondigde verhaal aan. Voorbeelden:
- In Rusland werden alle boeren gedwongen tot grootschaligheid. Als gevolg daarvan ontstond een gigantische hongersnood in de graanschuren van Europa. (Harari werkt dit uit van blz 206-212).
- De Frankfurter Schule en Hannah Arendt (vb. roltrap T. 179-180) hebben laten zien dat veel verhalen en theorieën in totalitaire staten niet geloofd werden door de top, maar gebruikt werden om alle kritiek te smoren en de neuzen dezelfde kant uit te krijgen.

Maieutiek_College mensen, informatie en AI- nj 2025

12

12

Centralisatie van informatie

- Eén waarheid, één toekomst. Het Gleichschaltungsgesetz kwam op 30 april 1933 in Duitsland, maar het gebeurde ook in Rusland.
- Het betekende dat alle verenigingen en organisaties, van de visvereniging tot de politici, zich hielden aan één partijlijn.
- Dit gebeurde tegen de feiten in. Bijvoorbeeld alle boeren werden gedwongen tot grootschaligheid. Als gevolg daarvan ontstond een gigantische hongersnood in de graanschuren van Europa. (Harari werkt dit uit van blz 206-212).
- Vandaag de dag zien we dit duidelijk bij de verandering van lesboeken onder Poetin, of het woord oorlog dat niet mocht vallen m.b.t. het binnenvallen van de Oekraïne.

Maieutiek_College mensen, informatie en AI- nj 2025

13

13

Voors en tegens van centralisatie van informatie

Vóór:

- In een crisis zijn er veel snellere en eenduidiger acties mogelijk.
- Het leven is simpel.
- De democratische structuren lijden onder kritiek, eigen interpretaties en aanpassingen van genomen beslissingen.

Tegen:

- Centrale informatie raakt snel geblokkeerd.
- Mensen durven centraal gezag niet te kritiseren of bij onduidelijkheid door te vragen en dat werkt fouten in de hand.
- Het leven is niet simpel als wat er gebeurt afwijkt van wat al in de verwerking van informatie is meegenomen.

Maieutiek_College mensen, informatie en AI- nj 2025

14

14

Religie werkt niet als een totalitair systeem (Dit wordt vaak gevraagd)

De verschillen volgens Harari :

- Er waren nog gedeeltelijke scheidingen van machten waarover onderhandeld moest worden.
- De kerken wilden geen grootschalige veranderingen doorvoeren en onderliggende structuren werkten veranderingen tegen (afschaffen van iconen).
- Grote afstanden, trage afstemming en nauwelijks toezicht op plaatselijke regels en uitvoeringen daarvan.
- Kerken waren al een tijdje machtig voordat ze enige moderne totalitaire trekjes gingen vertonen. In 1870 wordt de Paus pas onfeilbaar verklaard. Dat is in wezen een tegenbeweging tegen het verlies van invloed en de toenemende verscheidenheid van stromingen. Dat deze stromingen invloed konden krijgen en houden spreekt zelf echter een totalitaire structuur tegen.

In college 8 zal gaan over:

- Wat maakt AI anders? Harari benadrukt dat het gaat om **Alien Intelligence**. Het denken van AI is namelijk een anorganisch netwerk dat niet evolutionair en levend is. De vraag is dan waren boeken en films dat niet ook?
- Wat is intelligentie zonder bewustzijn?
- Is AI in staat om bewustzijn te verwerven?